

”Ei asiat niin huonosti tässä koulussa ole, mutta kyllähän turvallisuutta voisi aina parantaa”

Turvallisuuskulttuurin rakentuminen osana oppilaitoksen toimintakulttuuria

Terhi Kaski & Anna Wallin & Jari Eskola

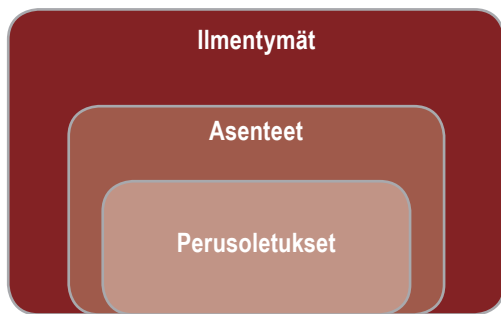
Johdanto

Turvallisuuskulttuuria on tutkittu yritysmaailmassa varsin paljon ja jonkin verran hoitolaitoksissa (Waitinen 2016, 4) mutta oppilaitosten turvallisuuskulttuuriin liittyvää tutkimusta on tehty Suomessa varsin vähän. Ensimmäinen laajempi oppilaitoksen turvallisuuskulttuuria tarkasteleva tutkimus julkaistiin vuonna 2011 (Waitinen 2011; ks. Waitinen 2016). Tutkimuksessa nousi vahvasti esille se, ettei oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämiseen liittyvää keskustelua ole tieteellisellä tasolla käyty ennen oppilaitoksiin kohdistuneita äärimmäisiä väkivallanteikoja (Jokela 2007 ja Kauhajoki 2008). Tämän voi olettaa johtuneen siitä, että julkishallinnon yksiköiden turvallisuustoimintaa on aiemmin vähätelty ja pidetty osittain itsestäänselvyytensä. Tutkimuksessa tulee ilmi, että turvallisuus koetaan usein itsestäänselvyudeksi, jolloin siihen havahdutaan vasta sitten, kun jotain ikävää on sattunut ja turvallisuus koetaan menetetyksi. (Waitinen 2011, 26; Waitinen 2016, 5.)

Osittain tutkimuksen puuttuminen johtunee myös siitä, että turvallisuuskulttuuria on vaikea tutkia: *”Turvallisuuskulttuuri ei tarkoita vain turvallisuuteen liittyviä sääntöjä ja toimintaa tai turvallisuuteen liittyviä arvoja. Kulttuuri on jotain huomattavasti syvempää. Kulttuuri itsessään on näkymätön,*

vain sen ilmentymät ovat näkyviä. Yleisesti tutkimuksellisenä ongelmana onkin nähtävä se, miten tutkia näkymätöntä.” (Waitinen 2016, 16.)

Muulla kuin Suomessa tehtyä yleistä turvallisuuskulttuurin tutkimusta on saatavilla paljon. Turvallisuuskulttuurin määritelmät vaihtelevat huomattavasti alakohtaisesti (Guldenmund 2000). Turvallisuuskulttuurin tutkimuskentässä voidaan erottaa kolme kerrosta: ilmentymät, asenteet ja perusoletuksiset (ks. kuvio 1). Turvallisuuskulttuurin tutkimuksen ydin muodostuu oletuksista, jotka ovat osin tiedostamattomia ja epätarkkoja. Oletukset liittyvät todellisuuteen, ihmisluontoon, aikaan, paikkaan, ihmisen aktiivisuuteen ja ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Toisen kerroksen muodostavat asenteet, joihin vaikuttaa välineet, ohjeet, ihmiset ja heidän käyttäytymisensä. Uloimmassa kerroksessa ovat ilmentymät, joihin turvallisuuskulttuurin tutkimuksessa sisältyvät tarkastukset, raportit ja toimintamallit. (Guldenmund 2000, 250.)

Kuvio 1. Turvallisuuskulttuurin tutkimuksen kolme kerrosta (Guldenmund 2000, 251)

Arvioitaessa turvallisuuskulttuuria on tärkeää se, miten turvallisuuskulttuuri on määritelty, koska kulttuurin arvioiminen riippuu näkökulman valinnasta. On esitetty, että paras tapa arvioida turvallisuuskulttuuria on etnografia, jonka perinteen mukaisesti tutkija elää yhteisössä ja tutkii sen kulttuuri-, ajattelu- ja toimintatapoja. (Glendon & Stanton 2000, 212.) Aiemmat tutkimukset (Cooper 2000, 124) osoittavat, että turvallisuuskulttuuria tutkittaessa tulee

huomio kohdistaa siihen, millaisia asioita tutkittavasta ilmiöstä mitataan. Työkaluja eri ilmiöiden mittaamiseen on hyvin saatavilla ja nämä työkalut mittaavat turvallisuuskulttuurin eri ulottuvuuksia.

Turvallisuuskulttuurin toimivuuden arvioimiseksi on kehitetty erilaisia menetelmiä ja ohjelmia, mutta kehityksessä menetelmissä painottuu asenteiden mittaaminen ja osassa menetelmissä tarkastellaan organisaatioiden prosesseja kuin auditoiden niitä (Paasonen 2012, 98; Paasonen & Huuromonen 2012, 68). Tällöin ongelmaksi saattaa nousta se, että mitataan jotain konkreettisia asioita kuten turvallisuuskoulutuksiin osallistumisia, sattuneita läheltä piti -tilanteita tai tapaturmia. Nämä indikaattorit antavat osittain viitteitä siitä, millaisella pohjalla turvallisuuskulttuuri on, mutta eivät kerro koko totuutta. Turvallisuuskulttuurin tutkimukseen kuuluu myöskin arviointiin liittyvä painotus; turvallisuus organisaatiossa on joko hyvällä tai huonolla tolalla (Reiman, Pietikäinen & Oedewald 2008, 49).

Tutkittaessa kulttuuria, olisi hyvä etukäteen kartoittaa ja analysoida ongelma tai konkreettinen tavoite, jonka takia kulttuuria tutkitaan. Tällöin voidaan tarkastella kokonaisuudessaan kulttuurin käsitettä sen kaikkine tasoineen. Kulttuuria on vaikea muuttaa, mutta muutos onnistuu parhaiten tunnistamalla organisaatiossa vallitsevia normeja ja vahvistamalla näitä haluttuun kehityssuuntaan. (Schein 2009, 27.) Turvallisuuskulttuurin tutkimuksen yhteydessä tutkitaan usein myös turvallisuusilmapiiriä. Turvallisuusilmapiiri kuvaa aiempien tutkimusten valossa enemmänkin asenteita, kun taas turvallisuuskulttuuri kuvaa kokonaisvaltaisemmin organisaation turvallisuuden eri tasoja. (Guldenmund 2007, 724.)

Turvallisuuskulttuurin tutkimusten tarkastelun perusteella vaikuttaa siltä, etteivät tutkijat ole löytäneet yhdenmukaisuutta siitä, mikä on paras tapa tutkia turvallisuuskulttuuria. Turvallisuuskulttuurista on olemassa paljon kirjallisuutta, mutta terminologia ja mittarit poikkeavat toisistaan, eivätkä tulokset ole näin yleistettäviä (Sorensen 2002, 203). Organisaation tai oppilaitoksen turvallisuuskulttuurin arvioimisessa parhaaseen lopputulokseen päästään usean menetelmän samanaikaisella käytöllä.

Oppilaitosten turvallisuuskulttuuri

Opetushallitus (2012) määrittelee turvallisuuskulttuurin oppilaitoksille teke­mässään opetustoimen turvallisuusoppaassa seuraavasti: ”Hyvä turvallisuus­kulttuuri on osaamista, ohjeistusta, ohjeiden ja toimintamallien omaksumista. Turvallisuuskulttuuriin kuuluvat osana myös valvonta, arviointi ja kehittämi­nen. Työyhteisön yhteisesti hyväksymät turvallisuusperiaatteet määrittelevät asioita, jotka työyhteisö kokee tärkeäksi, joihin se uskoo ja joihin sen halutaan sitoutuvan”.

Oppilaitoksen toimiva turvallisuuskulttuuri merkitsee turvallisuusmyön­teisiä arvoja ja asenteita, sitoutunutta ja ammattitaitoista henkilöstöä sekä ajantasaisia ja päivitettyjä normeja sekä ohjeita (Waitinen 2016, 17). Suoma­laisissa oppilaitoksissa turvallisuuskulttuurin voidaan yleisesti ajatella olevan hyvällä tasolla. Turvallisuuskulttuuri ja sen muodostuminen perustuvat kui­tenkin ensisijaisesti turvallisuuden arvostukseen ja siihen asenteeseen, että halutaan työskennellä turvallisessa oppilaitoksessa. Turvallisuuskulttuuri ei kuitenkaan synny tyhjästä, vaan se pitää jokaisen oppilaitoksen itse rakentaa. Kehitettäessä oppilaitoksen turvallisuuskulttuuria tulisi hyödyntää turvalli­suuden viitekehystä analysoimalla järjestelmiä, oppilaitoksen kulttuuria ja ra­kenteita. (Paasonen 2012, 99.)

Turvallisuuskulttuuri on olemukseltaan organisaation kykyä, tahtoa ja tai­toa ymmärtää, millaista kokonaisvaltainen turvallisuustoiminta on, millaisia vaaroja organisaation toimintaan liittyy ja miten nämä vaarat voidaan poistaa. Turvallisuuskulttuurin kulmakiviä on myös taito toimia turvallisesti sekä eh­käistä vaarojen syntymistä ja edistää kokonaisturvallisuutta. Turvallisuuskult­tuurissa on useita tasoja ja se on alati muuttuva tila. Juuri muuttuvuus tekee turvallisuuskulttuurista vaikeasti tutkittavan ilmiön, mutta myös asian, johon voidaan vaikuttaa. Turvallisuuskulttuurin eri tasoissa yhdistyvät henkilöstön kokemukset ja näkemykset, työyhteisön sosiaaliset ilmiöt sekä organisaation toimintaprosessit. (Reiman ym. 2008, 48.)

Oppilaitoksen hyvä toimintakulttuuri takaa kaikkien viihtyvyyden ja mahdollistaa hyvän turvallisuuskulttuurin rakentamisen. Yhteiset pelisään­nöt, toimintamallit ja sovitusta asioista kiinni pitäminen auttavat viihtyvyy­den lisäksi myös oppilaitoksen sisäisen turvallisuuden hallinnassa. Hyvä toi-

mintu- ja turvallisuuskulttuuri ei palvele vain oppilaitoksessa työskenteleviä, vaan tukee myös opiskelijan oppimista, kasvamista ja hyvinvointia. Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri syntyy osana oppilaitoksen johdon ja henkilöstön suhtautumista turvallisuusasioihin sekä johdon, henkilöstön ja opiskelijoiden sitoutumisesta yhteiseen turvallisuuteen (Mertanen 2013, 17).

Turvallisuuden ja turvallisuuskulttuurin tutkimuskentässä on tilaa turvallisuuskulttuurin tarkastelulle eri näkökulmista sekä näiden näkökulmien syventämiselle. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa oppilaitosten turvallisuuskulttuurista tarkastelemalla opiskelijoiden näkemyksiä siitä. Tutkittaessa yksittäisen henkilön käsityksiä turvallisuudesta ja turvallisuuskulttuurista ovat nämä tutkittavan henkilön subjektiivisia tunteita, tuntemuksia ja ajatuksia, mutta antavat viitteitä siitä, millainen turvallisuuskulttuuri on tai ei ole. Olemme kiinnostuneita siitä, miten kahden eri oppilaitoksen opiskelijat kokevat turvallisuuden ja turvallisuuskulttuurin. Tutkimukseen osallistuneista vapaan sivistystyön oppilaitoksen opiskelijat asuvat oppilaitoksessaan ja ammatillisen toisen asteen opiskelijat ovat päiväopiskelijoita. Miten opiskelijoiden turvallisuuskäsitykset ja turvallisuuden tunteen muodostuminen eroavat opiskelijoilla, jotka asuvat oppilaitoksessaan verrattuna päiväopiskelijoihin.

Tarkemmat tutkimuskysymyksemme ovat:

- 1) *Mitkä tekijät tuovat opiskelijalle turvallisuuden tunteen?*
- 2) *Miten oppilaitoksen toimintakulttuuri vaikuttaa turvallisuuskulttuurin muodostumiseen?*

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimuksen aineisto (N=187) kerättiin eläytymismenetelmällä tammikuussa 2017 yhden oppilaitoksen kahden eri toimipisteen opiskelijoilta. Toinen oli ammatillisen toisen asteen oppilaitos ja toinen vapaan sivistystyön oppilaitos. Opiskelijat ovat iältään pääosin nuoria aikuisia, mutta heidän joukossaan on pieni määrä aikuisopiskelijoita. Tässä tutkimuksessa emme kysyneet vastaajien ikää, sukupuolta tai muita taustatietoja, koska tutkimuksen tarkoituksena ei ollut tehdä vertailuja vastaajien taustatietojen perusteella.

Eläytymismenetelmän onnistuminen on usein kiinni siitä, kuinka hyvin kehyskertomusten variaatiot tukevat tutkimusongelmaa. Onnistuneen kehyskertomuksen laadinta on menetelmän käytön ja koko tutkimuksen onnistumisen kannalta erittäin tärkeää. Eläytymismenetelmää käytettäessä on tapana varioida vähintään kahta eri kehyskertomusta niin, että saadaan kaksi toisistaan vain yhden tekijän osalta (esim. positiivinen ja negatiivinen) muuttuvaa kehyskertomusta. Tutkimuksessa käytettiin kahta erilaista kehyskertomusta:

1) *Keskustelet opiskelukaverisi kanssa. Olette yhtä mieltä siitä, että mielestänne oppilaitoksenne turvallisuusasiat ovat hyvällä tolalla. Kirjoita tarina keskustelustanne.*

2) *Keskustelet opiskelukaverisi kanssa. Olette yhtä mieltä siitä, että mielestänne oppilaitoksenne turvallisuusasiat ovat huonolla tolalla. Kirjoita tarina keskustelustanne.*

Aineisto kerättiin molemmissa oppilaitoksissa ennen pelastuslain mukaista omatoimisen varautumisen poistumisharjoituskoulutusta. Aikaa tarinoiden kirjoittamiseen annettiin noin 20 minuuttia ja tämä oli riittävä aika vastausten kirjoittamiseen. Pääsääntöisesti eläytymismenetelmää käytettäessä vastaajalle arvotaan yksi kehyskertomuksista. (Eskola ym. 2017.) Tässä tutkimuksessa kuitenkin kokeiltiin, mitä tapahtuu, kun vastaaja saa itse valita kehyskertomuksen, jonka pohjalta haluaa kirjoittaa. Tämän vuoksi tutkimukseen osallistuville opiskelijoille oli kopioitu kehyskertomuksen molemmat variaatiot paperin eri puolille. Opiskelijoita ohjeistettiin valitsemaan oman käsityksensä mukainen kehyskertomuksen variaatio, ja kirjoittamaan tarina sen pohjalta. Valinnalla haluttiin saada metodologisen kokeilun lisäksi tietoa siitä, miten tutkimukseen osallistuneet opiskelijat kokevat oppilaitoksen turvallisuusasiat.

Näin ollen kukin vastaaja pohti jo ennen tarinan kirjoittamista omaa käsitystään oppilaitoksen turvallisuuden nykytilasta eli kokiko hän turvallisuusasioiden olevan oppilaitoksessaan hyvällä vai huonolla tolalla. Kaiken kaikkiaan positiivisia tarinoita oli yhteensä (n=124) joista ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden tarinoita oli (n=77) ja vapaan sivistystyön opiskelijoiden tarinoita (n=47). Negatiivisia tarinoita oli yhteensä (n=63), joista ammatillisen

toisen asteen opiskelijoiden tarinoita oli (n=49) ja vapaan sivistystyön opiskelijoiden tarinoita (n=14).

Aineiston analysointi aloitettiin litteroimalla tarinat yhteen tiedostoon. Litteroitua aineistoa kertyi kokonaisuudessaan 45 sivua (fontti Calibri, fonttikoko 11 ja riviväli 1). Aineisto järjestettiin litteroinnin yhteydessä kehyskertomuksittain ja oppilaitoksittain. Aineiston analysointi eteni aineiston koodaamisen kautta tarkempaan teemoitteluun. Litteroidusta aineistosta koodattiin värikoodein tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita, ja analyysiyksikköinä toimivat yksittäiset sanat, lauseet, kappaleet ja pidemmät tekstiosiot. Teemojen kvantifiointi mahdollisti oppilaitosten välisen vertailun tekemisen.

Tutkimuksen aineisto osoittautui varsin laajaksi ja monisyiseksi. Oppilaitosten välisessä vertailussa esille nousivat oppilaitosten erilaiset painotukset ja teemat, vaikka yhtäläisyyksiäkin löytyi. Aineiston teemat näyttäytyivät käänteisinä. Samasta teemasta löydettiin sekä hyvää että huonoa.

Tulokset on esitetty jakaen ne kehyskertomuksittain kahteen pääluokkaan: 1) turvallisuus hyvällä tolalla ja 2) turvallisuus huonolla tolalla. Tulokset on esitetty vertailevasti niin, että positiivisen tuloksen yhteydessä on esitetty saman teeman esilletulo myös negatiivisissa vastauksissa. Luokkien avulla vertaillaan kahden erityyppisen oppilaitoksen opiskelijoiden kokemaa tunnetta turvallisuudesta sekä tuodaan esille tutkittavien opiskelijoiden ääntä aineistolainauksin. Toisin kuin yleensä, tässä tutkimuksessa käytetään peräkkäin monia lyhyitä eri vastaajilta peräisin olevia sitaatteja. Tällä metodologisella ratkaisulla pyritään kuvaamaan aineiston keskeisiä teemoja monipuolisesti ja laajasti.

Tulokset

Turvallisuusasiat ovat hyvällä tolalla (n=124)

Positiivisissa tarinoissa paloturvallisuus ja siihen liittyvät osatekijät nousevat molempien oppilaitosten vastaajien tarinoissa eniten esille. Yhtenä keskeisimpänä turvallisuutta tuovana tekijänä tarinoissa kuvattiin **hätäpoistumisteiden merkitys** (n=32). Vastaajat toivat selkeästi esille, että heille on tärkeä

tietää, missä hätäpoistumisreitit ovat ja se, että poistumisreitit ovat merkitty selkeästi.

Laitoksemme turvallisuusasiat ovat hyvällä tolalla, koska meillä on selkeät poistumisreitit hyvin ohjattuna.

Tää on kuiteskin iso alue ja täällä on paljon hyvin merkittyjä poistumisreitejä.

Poistumistiet on ainakin merkitty selkeästi.

Poistumistiet on selvästi esillä.

Koulumme poistumistiet on merkitty hyvin.

Oppilaitoksen poistumistiet on selvästi näkyvissä.

Pelastuslain 9 § velvoittaa rakennuksen omistajaa, haltijaa sekä toiminnanharjoittajaa huolehtimaan siitä, että rakennuksessa olevat henkilöt pystyvät tulipalossa tai muussa äkillisessä vaaratilanteessa poistumaan rakennuksesta tai että heidät voidaan pelastaa muulla tavoin (Pelastuslaki 379/2011; Waitinen & Ripatti 2009, 15). Pelastuslain 10 § edellyttää rakennuksen omistajaa, haltijaa sekä toiminnanharjoittajaa osaltaan huolehtimaan siitä, että uloskäytävät ja kulkureitit pidetään kulkukelpoisina, esteettöminä ja sellaisessa kunnossa, että niitä voidaan käyttää turvallisesti ja tehokkaasti. Uloskäytävät ja kulkureitit tulee tarvittaessa merkitä ja valaista asianmukaisesti (Waitinen, Ripatti & Becker 2011, 31; Pelastuslaki 379/2011).

Hätäpoistumisteiden merkitys nostettiin esille myös negatiivisissa tarinoissa. Ammatillisen toisen asteen opiskelijoista (n=15) osa koki turvattu-
muutta tuovana asiana sen, ettei tunne poistumisreittejä tai ne eivät ole esteet-
tömiä. Vastauksissa esille nousi myöskin se, ettei vastaaja tiennyt myöskään
sitä, mihin hätäpoistumisreittiä pitkin tulee mennä, eli mikä on yleinen ko-
koontumispaikka.

En tiedä missä on pelastustiet, enkä tiedä mitkä on kokoontumispaikat.

*Se on kyllä outoa, ettei olla millään tavoin käyty mitään pelastautumisreitte-
jä tai kokoontumispaikkoja opiskelun alussa.*

Huomasimme, että hätäpoistumistiet on usein tukossa.

Suomessa syttyy vuosittain keskimäärin 100 koulupalao, joiden yleisin syyt-
ymissy on loisteputkivalaisimen kuristimen kärkehtäminen (PRONTO 2016).

Oppilaitoksissa harjoitellaan nykyisin Sisäasiainministeriön suosituksen mukaisesti poistumista kaksi kertaa lukuvuoden aikana. Poistumisharjoittelun tavoitteena on, että jokainen ymmärtää poistumisturvallisuuden merkityksen oppilaitoksessa, sisäistää oman roolin poikkeustilannetoiminnassa ja saavuttaa itsevarmuuden sekä luottamuksen omaan osaamiseen poikkeusoloissa. Tulipalotilanteessa yksilön kannalta tärkein rakenteellinen turvallisuustekijä on mahdollisuus esteettömään poistumiseen. Kaikista tiloista tulee aina olla kaksi toisistaan riippumatonta poistumisreittiä. (Waitinen ym. 2011, 15.) Oppilaitokset ovat yleensä monikerroksisia ja isoja rakennuksia, joten poistumisturvallisuuden kannalta on erityisen tärkeää, että rakennuksessa päivittäin operoivat henkilöt tuntevat rakennuksen myös poistumisturvallisuuden näkökulmasta.

Paloturvallisuus korostuu vastaajien positiivisissa tarinoissa myös siten, että **alkusammutusvälineiden saatavuutta ja sijaintia korostettiin** vastauksissa (n=32). Molempien oppilaitosten vastaajat kokivat, että on tärkeää tietää, missä alkusammutusvälineet sijaitsevat ja miten niitä käytetään. Pelastuslain 12 § velvoittaa rakennuksen omistajaa, haltijaa sekä toiminnanharjoittajaa huolehtimaan siitä, että sammutus-, pelastus- ja palontorjuntakalusto, sammutus- ja pelastustyötä helpottavat laitteet sekä palonilmaisu-, hälytys- ja muut onnettomuuden vaaraa ilmaisevat laitteet on pidettävä toimintakunnossa sekä huollettava ja tarkastettava asianmukaisesti (Pelastuslaki 379/2011).

Mielestäni paloturvallisuus on hyvällä tolalla, koska palosammuttimia on ripoteltu ympäri koulua.

Noi sammuttimet on hyvin iskussa ja hyvin esillä, ettei tarvi ettiä, jos tapah-tuis jotain.

Sammuttimia löytyy seinältä.

Palosammuttimia ja sprinklereitä löytyy.

Muutaman vaahtosammuttimenkin olen nähnyt siellä sun täällä.

Alkusammutusvälineiden saatavuus ja sijainti mainittiin myös negatiivisissa tarinoissa. Vapaan sivistystyön opiskelijoista (n=3) ja ammatillisen toisen asteen opiskelijoista (n=6) mainitsivat alkusammutusvälineiden saatavuuden tärkeyden. Vastauksista tulee esille myös se, että opiskelijoilla ei ole tietoa siitä, missä alkusammutusvälineet sijaitsevat.

Palosammuttimia ei jostain syystä ole hyvin saatavilla.

Missä on esimerkiksi vahtosammuttimet, vai onko niitä ollenkaan?

Jos tulipalo nyt yllättäisi & se olisi helppo sammuttaa itse, ei ole hajuakaan missä sammutuspeite tai sammutin löytyy.

Myö ei tiedetä missä on palosammuttimet.

Paloturvallisuuden ja siihen läheisesti liittyvien tekijöiden korostuminen tuli esille molempien oppilaitosten opiskelijoiden tarinoista. Mielenkiintoista on, että vain ammatillisen toisen asteen oppilaitoksen opiskelijat korostivat tarinoissaan **ensiaputarvikkeiden saatavuuden** ja sijainnin tärkeyttä (n=16). Vastaajat kokivat tarpeelliseksi ensiapukaapit ja sen, että tietävät missä kaappi sijaitse ja mitä sieltä löytyy.

Ensiapukaapit on tosi hyvät!

Kun vaan kulkee silmät auki niin huomaa EA-pisteitä.

Jokaisessa talossa on ensiapukaapit.

Olen usein ystävän kanssa puhunut, kuinka hyvin on löydettävissä ensiaputarvikkeet.

Ensiapupakkauksia on luokissa ja käytävillä.

Vastaajien kokemana ensiapukaappien tarpeellisuus on osittain selitettävissä sillä, että opiskelijat opiskelevat ammattiin ja suuri osa oppilaitoksella tapahtuvasta opetuksesta tapahtuu käytännön työtilanteissa ja näin ollen ensiaputarvikkeiden tarve korostuu, koska käytännön tilanteissa pieniä haavereita sattuu. Erikoista on, etteivät vapaan sivistystyön oppilaitoksen opiskelijat, jotka asuvat oppilaitoksella, kaivanneet ensiapukaappeja.

Ensiaputarvikkeiden saatavuus nousi esille myös negatiivisissa tarinoissa. Ammatillisen toisen asteen opiskelijoista (n=7) nosti esille ensiaputarvikkeiden saatavuuden. Vastaajat olivat varsin tyytymättömiä siihen, että laastarit loppuvat ensiapukaapeista usein. Osa vastaajista koristi sitä, ettei tiedä, missä ensiapukaapit sijaitsevat.

Laastareita ei lähes koskaan ole ensiapulaatikossa.

Laastarit olivat taas loppu ensiapulaatikosta.

En tiedä missä täällä on laastareita.

Käytävillä on näkynyt ensiapupakkauksia, joista tosin on usein laastarit loppu silloin kun niitä tarvitsisi.

Työturvallisuuslain 46 § velvoittaa, että työnantajan on huolehdittava työntekijöiden ja muiden työpaikalla olevien henkilöiden ensiavun järjestämisestä työntekijöiden lukumäärän, työn luonteen ja työolosuhteiden edellyttämällä tavalla (Työturvallisuuslaki 738/2002). Käytännössä lain pykälä tarkoittaa, että oppilaitoksissa on otettava teoria- ja käytännön opetuksessa työolosuhteet huomioon ja varauduttava tarpeelliseen määrään ensiapukaappeja ja huolehdittava kaappien sisällön päivittämisestä säännöllisesti.

Ensiapukaappien sijainti nousi esille ainoastaan ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden tarinoissa, mutta vastaavasti vapaan sivistystyön oppilaitoksen opiskelijoiden tarinoissa korostui **avain- ja oiturvallisuus** (n= 13). Vapaan sivistystyön oppilaitoksen opiskelijat kokivat, että turvallisuutta oppilaitoksessa lisää se, että jokaisella opiskelijalla on oma avain, jolla pääsee omaan majoitus-huoneeseen sekä luokkahuoneeseen.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksen opiskelijat opiskelevat internaattipeda-gogiikan mukaan, johon kuuluu oleellisena osana se, että opiskelijat asuvat oppilaitoksella ja myös oppiminen luokkahuoneissa jatkuu myöhäiseen iltaan.

Oma rauha ja lukot ja avain luovat turvallisuuden tunnetta.

Suurin osahan pääsee vain huoneisiin jos käyttää avaimissa olevaa avainkorttia.

Vain tädillä ja avaimilla tietyt ihmiset eli opiskelijat ja henkilökunta pääsevät niillä tiettyihin tiloihin.

Ovet on lukossa öisin ja vain täkyllä pääsee sisään.

Kulunvalvonnalla ja lukituksella ohjataan opiskelijoiden ja henkilöstön pääsyä oppilaitoksen eri tiloihin. Näin ollen opiskelijoiden kulku oppilaitoksen tiloissa on osittain rajattua. Toimiva kulunvalvonta ja lukitus ovat olennaisia tekijöitä oppilaitoksen turvallisuusriskienhallinnassa. Kun oppilaitoksen ulko-ovet pidetään lukittuina ja kulku on valvottua, asiattomien henkilöiden sisäänpääsyn riski pienenee. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 48.)

Avain- ja oiturvallisuus nousi esille myös negatiivisissa tarinoissa. Vapaan sivistystyön opiskelijoista (n=5) koki, että turvattomuutta lisää, kun kuka tahansa voi kävellä virka-aikaan oppilaitoksen pääovesta sisään.

Kuka vaan pääsee etuovesta sisälle päivällä ja aulassa ei aina ole ketään kat-somassa ketä sisälle tulee.

Ulko-ovista voi päiväsaikaan kävellä kuka tahansa hyypiö.

Päivisin kuka tahansa voi päästä tänne sisään harhailemaan.

Oppilaitoksen rakennusten rakenteellisilla ja mekaanisella suojauksella on merkittävä ennaltaehkäisevä vaikutus. Tekniset turvajärjestelyt ehkäisevät il-kivaltaa, varkauksia ja väkivaltaa koulussa ja sen alueella. Parhaimmillaan ne lisäävät myös opiskelijoiden ja henkilökunnan kokonaisvaltaista turvallisuutta. (Sisäasiainministeriö 2010, 19.)

Fyysisten turvallisuustekijöiden lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitoksen opiskelijoiden tarinoissa korostui henkinen ulottuvuus eli oppilaitoksen **ilmapiiri ja yhteishenki** (n=10) nostettiin esille. Oppilaitosyhteisössä tärkeimmät avaintekijät ovat onnistunut vuorovaikutus ja yhteistyö opiskelijoiden, opettajien ja koko henkilöstön kesken. Opiskelijoiden hyvinvointi edellyttää hyvinvoivaa oppilaitosta, jossa jokaisella opiskelijalla ja henkilökunnan jäsenellä on hyvä ja turvallinen olla. Ilmapiiri ja yhteishenki eivät nousseet esille negatiivisten tarinoiden puolella.

Oppilaitoksen tunnetila ja henkilöstön keskinäiset suhteet välittyvät opiskelijoille, joten oppilaitoksen tulisi panostaa myös henkilöstön hyvinvointiin. Hyvinvoiva henkilöstö kykenee hoitamaan työnsä hyvin ja oppilaitoksen tunneilmasto pysyy positiivisena. Oppilaitoksen tunneilmastoon kuuluu kolme asiaa: yhteisyyden tunne, henkilökohtaisten suhteiden lämpö ja sivistyneisyys sekä turvallisuuden tunne. (Uusikylä 2006, 17.) Ystävällisyys ja toisten auttaminen, yhteisöllisyys sekä luottamus siihen, että voi saada apua, antavat opiskelijoille tunteen turvallisuudesta

Varmasti hädän tullen oppilaat ja muu henkilökunta auttaa toisiaan.

Ylipäättään ilmapiiri on sellainen että oppilaiden turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehditaan.

Kyllä mie oon hirveesti nauttinu olostani täällä.

Turvallisuuden tunne syntyy enemmänkin luottamuksesta toisiin, kuin kaikkeen varautumisesta.

Turvallisuus muodostuu ilmapiiristä. Hyvässä ja turvallisessa ilmapiirissä voi olla rauhallisin mielin.

Turvallisuuden tunne oppilaitoksessa on subjektiivinen ilmiö ja se rakentuu osittain siitä, millainen ilmapiiri opiskelijan omassa ryhmässä vallitsee. Oppi-

laitosyhteisön arvostukset ja toimintamallit ratkaisevat esimerkiksi sen, voiko omassa ryhmässä olla oma itsensä ja ilmaista tunteitaan sekä sen, tukevatko yhteisön jäsenet tarvittaessa toisiaan (Virta, Asanti, Junntila, Koivusilta, Koski & Virta 2012, 128).

Turvallisuusasiat ovat huonolla tolalla (n=63)

Negatiivisissa tarinoissa löytyy molempien oppilaitosten osalta varsin paljon samankaltaisuuksia. Tarinoista löytynyt isoin yhteinen nimittäjä on **yleinen kritiikki**, jota ilmeni ammatillisen toisen asteen (n=16) että vapaan sivistystyön (n=13) oppilaitoksen opiskelijoiden osalta.

Tarinoista käy ilmi, että vastaajat kokevat tyytymättömyyttä siihen, miten jokin yksittäinen asia on hoidettu, tai ei ole hoidettu. Kritiikkiä tuli pihan hiekoituksesta, valvontakameroiden toimimattomuudesta, vartijan vähäisestä läsnäolosta ilta- ja yöaikaan sekä koettiin, että turvavälineitä ei ole saatavilla tai niiden sijainti ei ole tiedossa.

Entäs toi yövartija? Kyllä mä sen aina välillä näen. Tosin jotkut sanoo, että se saattaa vaan kävellä aulassa ja lähtee sitten pois, mutta en mä ole kiinnittänyt siihen huomiota.

Ajotie koululle on kovin pimeä & kapea ja harva noudattaa nopeusrajoituksia. Pihojen hiekoitus kaipaisi myös petraamista.

Laastareita ei lähes koskaan ole ensiapulaatikossa. Hätäpoistumisteiden edessä on tavaraa.

Defibrillaattorit sun muut pelastussuunnitelmat on, mutta opiskelijahuoltoa ei niinkään.

Yleisen kritiikin taustalta löytyy varmasti monia eri nimittäjiä. Yksi näistä on se, että opiskelijoille ei ole kerrottu asioita tarpeeksi selkeästi tai he ovat olleet poissa silloin, kuin asioita on käsitelty. **Yleistä kritiikkiä** esiintyi myös positiivisissa tarinoissa. Vapaan sivistystyön opiskelijoista kahdeksan (n=8) ja ammatillisen toisen asteen opiskelijoista kuusi (n=6) nosti esille samoja epäkohtia, joita tuotiin esille negatiivisissa tarinoissa. Osa opiskelijoista ei pidä turvajärjestelyistä ja koki ne tarpeettomiksi.

*Oppilaitokselle johtava tie on varsinkin talvella tosi pimeä ja liukas.
Ainoana miinuspuolena on talvisin huonosti hiekoitetut pihat.*

Vartija vois käydä useammin.

Nää kaikki lukitut ovet ihmetyttää.

Jos turvallisuutta lisättäisiin yhtään enempiä se saisi vaikutuksen vankilalta jossa on aseistetut vartijat ja sähköaidat.

Molempien oppilaitosten vastauksissa **tietämättömyys** turvallisuudesta tai siihen liittyvistä tekijöistä (n=20) koettiin varsin yleiseksi syyksi siihen, miksi oli päädytty valitsemaan negatiivinen kehyskertomus. Moni vastaaja näytti kokevan varsin negatiivisesti sen, ettei tiedä jotain turvallisuuteen liittyvää asiaa, tai jotain ei ole kerrottu. Tämä toistui varsin samankaltaisena useassa tarinassa:

Huomasimme luokkatoverin kanssa että koulussa poistumisreitit on hyvin merkattu mutta muuta turvallisuusasioista emme ole kuulleet. Olimme yhtä mieltä asiasta ettei kukaan ollut käynyt näitä asioita meidän kanssa läpi.

Minulla ei ole kovin hyvää käsitystä koulumme turvallisuudesta. Konehomimista asiasta on puhuttu mutta se ei kyllä mielestäni riitä. En tiedä, minne missäkin hätätilanteessa kuuluu mennä, tai pitääkö jotain erityistä ottaa huomioon. Ja missä on esimerkiksi vahtosammuttimet, tai onko niitä ollenkaan?

Yleisistä turvallisuus säännöistä ei olla kauhean usein puhuttu tai infottu, sitä voisi vähän parantaa.

Vastauksista tulee selkeästi ilmi, että tämän päivän nuoret aikuiset ovat kiinnostuneita myös oppilaitoksen yleisistä turvallisuusasioista. Tähän viittaa vahvasti myös se, että positiivisten tarinoiden tärkeimmiksi asioiksi koettiin nimenomaan oppilaitoksen yleiseen turvallisuuteen liittyvät tekijät; tiedetään, missä poistumisreitit ja alkusammutusvälineet sekä ensiapukaapit sijaitsevat.

Perinteisesti on ajateltu, että onnettomuuden sattuesssa oppilaitoksessa on paikalla aina henkilökuntaa, joka on koulutettu toimimaan erilaisissa uhkaja vaaratilanteissa. Henkilökunnan tehtävä on taata opiskelijalle fyysisesti ja henkisesti turvallinen ympäristö. Oppilaitosten turvallisuutta koskeva keskustelu on selkeästi muuttunut ja osana tätä muutosta valveutuneet nuoret tulisi ottaa vahvasti mukaan oppilaitoksen turvallisuustyöhön.

Ammatillisen toisen asteen oppilaitoksen opiskelijoiden tarinoissa nostettiin esiin **työturvallisuuteen** (n=8) liittyvät asiat, jotka koettiin negatiiviseksi. Opiskelijat opiskelevat ammattiin, jolloin suuri osa oppimisesta tapahtuu

oppilaitoksella aidoissa oppimisympäristöissä ja työelämän tilanteissa. Tällöin korostuvat työturvallisuuteen liittyvät tekijät. Opiskelijoiden tarinoissa käy kuitenkin selkeästi ilmi, että vastaajat ovat osin pettyneitä työturvallisuuden opetukseen ja siihen, etteivät opettaja ja ohjaava henkilökunta huolehdi esimerkiksi suojavälineiden käytöstä:

Välillä tuntuu, ettei henkilökunnalla ole kiinnostusta kertoa näistäkään asioista, muuta kuin ohimennen mainitsemalla. Esimerkkejä: koneita käytetään ilman turvakengkiä, hengityssuojaimia käytetään harvoin, kasvinsuojeluasioissa ei käytetä tarvittavia suojavarusteita.

Suojavälineitä ei myöskään tarvi käyttää koneiden kanssa.

Työturvallisuuteen liittyvät asiat nostettiin esille myös ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden (n=3) positiivisissa tarinoissa. Positiivisen tarinan osana esille nostettiin kritiikkiä suojavälineistä ja siitä, että henkilökunta ei valvo niiden käyttöä.

Opiskelijoille tarjotaan työturvallisuuskoulutus ja opetetaan oman alan turvallisuusvaatimukset. Niiden toteutumista ei sen sijaan tarkkaan valvota, asioita tehdään väärin ja sanotaan, että töissä ei sitten toimita näin.

Käytännön työtehtäviä suoritettaessa henkilökunnan jäsenten tulee olla sitoutuneita työturvallisuuteen, suojavälineiden käyttöön ja vaativan suojavälineiden käyttöä myös opiskelijoilta. Laki ammatillisesta koulutuksesta 19 § kuvaa opiskelijan työturvallisuutta seuraavasti: *Työnantaja vastaa työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävässä koulutuksessa opiskelijan työturvallisuudesta siten kuin siitä työntekijöiden osalta säädetään ja määrätään myös silloin, kun opiskelija ei ole työsopimussuhteessa taikka virkasuhteessa tai siihen verrattavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa työnantajaan* (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998). Opiskelijan suorittaessa oppilaitoksen oppimisympäristöissä työvuoroja tai työssä oppimisjaksoa rinnastetaan oppilaitos työpaikkaan, jolloin oppilaitoksen tulee vastata opiskelijan työturvallisuudesta kokonaisvaltaisesti.

Työturvallisuuslain 15 § mukaan työnantajan on hankittava ja annettava työntekijän käyttöön erikseen säädetyt vaatimukset täyttävät ja tarkoitukseenmukaiset henkilönsuojaimet, jollei tapaturman tai sairastumisen vaaraa voida välttää tai riittävästi rajoittaa työhön tai työolosuhteisiin kohdistuvilla

toimenpiteillä. Työnantajan velvollisuus on valvoa suojainten käyttöä. (Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin, mitkä asiat lisäävät opiskelijan kokemaa turvallisuudentunnetta oppilaitoksessa ja mitkä tekijät aiheuttavat turvattu-
muutta vertailemalla ammatillisen toisen asteen ja vapaan sivistystyön oppilaitoksen opiskelijoiden eläytymismenetelmävastauksia. Molempien yksiköiden opiskelijat kokivat tärkeimpänä turvallisuutta luovana tekijänä sen, että tunnetaan poistumisteiden sijainnit sekä tiedetään, missä alkusammutusvälineet ja ensiapukaapit sijaitsevat. Tämän voidaan tulkita kertovan osittain siitä, että nyt opiskelemissa olevat opiskelijat eivät ole vielä unohtaneet Jokelan ja Kauhajoen oppilaitoksissa tehtyjä äärimmäisiä väkivallantekoja. Erilaiset turvallisuutta tuovat tekijät korostuvat niillä opiskelijoilla, jotka asuvat oppilaitoksella. Tällöin on luonnollista, että avain- ja oivturvallisuus sekä oppilaitoksen yhteisöllisyys koetaan tärkeiksi tekijöiksi. Ulkopuolisten henkilöiden ei haluta pääsevän sisälle oppilaitokseen ja ilta-aikaan on hienoa, kun yhteisöllisyys tuo mukanaan yhteenkuuluvuutta yhdessä tekemisen muodossa.

Tutkimuksen negatiivisista tarinoista on nostettavissa esille kolme pääteemaa: (1) yleinen kritiikki, (2) tietämättömyys turvallisuusasioista ja (3) puutteet työturvallisuudessa. Yleistä kritiikkiä antoivat molempien oppilaitosten opiskelijat ja kohteena oli tyytymättömyys siihen, kuinka turvallisuusasiat hoidetaan oppilaitoksen puolesta. Tietämättömyydessä esille nostettiin vastaajien tietämättömyys turvallisuudesta ja siihen liittyvistä asioista. Työturvallisuuden osalta kritisoitiin sitä, ettei tarvittavia suojavälineitä ole saatavilla tai henkilökunta ei valvo niiden käyttöä.

Oppilaitoksen turvallisuustoiminnan takana on organisaation toimintakulttuuri, joka mahdollistaa hyvän turvallisuuskulttuurin kehittämisen. Oppilaitoksessa viihtyminen perustuu hyvään toiminta- ja turvallisuuskulttuuriin. Oppilaitoksen hyvä toiminta- ja turvallisuuskulttuuri ei palvele vain henkilöstöä, vaan se tukee kaikkia oppilaitoksessa työskenteleviä. Toimintakulttuurin paras ilmentäjä on tapa, jolla oppilaitoksen jäsenet toisensa koh-

taavat; oppilaitoksessa osoitetaan kunnioitusta ja arvostusta toisia kohtaan. Turvallisuuskulttuurin paras ilmentäjä on tapa, jolla oppilaitoksen jäsenet suhtautuvat yhteiseen turvallisuuteen jokaisen kantaessa omalta osaltaan vastuun ja pitäen kiinni sovituista pelisäännöistä.

Vastaajat eivät tuoneet tarinoissaan esille sellaisia tekijöitä, jotka kertoisivat oppilaitoksen turvallisuuskulttuurin olevan huonolla tolalla, tämän voitaneen olettaa kertovan siitä, että opiskelijat pitävät oppilaitoksensa turvallisuuskulttuuria hyvänä. Olettamaa tukee myöskin se, että positiivisissa tarinoissa tuli esille opiskelijoiden kiinnostus saada lisää tietoa koko oppilaitoksen turvallisuutta koskevista asioista. Negatiivisissa tarinoissa sävy oli varsin rento ja humoristinen, eikä vastauksissa ilmennyt mitään sellaista seikkaa, jonka nojalla vastaajien voidaan olettaa pitävän oppilaitoksen turvallisuutta huonona.

Oppilaitoksessa tulee voida työskennellä turvallisessa oppilaitosympäristössä, jossa erilaiset uhat ja vaarat eivät varjosta päivittäistä perustehtävää ja työn tavoitteita toteutumasta. Työpaikan uhka- ja vaaratilanteet heikentävät työkykyä ja altistavat pitkillekin sairauspoissaoloille ja pahimmillaan voivat aikaistaa eläkkeelleläähtöhalukkuutta. Työterveyden määritelmässä turvallisuutta pidetään keskeisenä tekijänä hyvinvoinnin ja työn sujuvuuden ohella. (Teperi 2014, 9.) Suomen viranomaiset ovat päivittäneet toimintamalleja ja kiristäneet toimenpiteitä, joilla pyritään ehkäisemään edellä mainitun kaltaisia väkivallantekoja jo ennakolta sekä lisätä viranomaisten toimintavalmiutta. Toimenpiteiden tavoitteena on opiskelijoiden ja henkilökunnan turvallisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa. Tähän sisältyy yhteinen näkemys siitä, että päivittäinen turvallisuus on erittäin merkittävä tekijä, jonka takaamiseksi on oltava riittävät resurssit (Sisäasiainministeriö 2010, 3).

Työympäristöllä on suuri merkitys oppilaitoksen jokapäiväisessä arjen työssä, opiskelussa, oppimisessa ja viihtyvyydessä. Hyvä työympäristö kannustaa luovaan oppimiseen ja opettamiseen ja muodostaa olosuhteet kasvulle ja kehitykselle sekä tukee yhteisöllisyyttä. Oppilaitosyhteisö on monimutkainen verkosto ihmissuhteita, työsuunnitelmia, lukujärjestyksiä ja päivittäisiä toimintoja, joille koulurakennus tarjoaa fyysisen tapahtumaympäristön omine materiaalivirtoineen ja sisäisine vaatimuksineen (Tapaninen 2006, 53). Oppilaitoksen arvoihin on kuuluttava jokaisen henkilökunnan jäsenen oikeus

turvalliseen työympäristöön myös henkilökohtaisen koskemattomuuden osalta. Turvallisen työympäristön kehittäminen oppilaitoksen henkilöstölle luo samalla turvallisen oppimisympäristön opiskelijoille. (Kyllönen & Rickman 2011, 21.)

Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri muodostuu yksilön käsityksinä, arvoina, asenteina sekä rooleina ja osittain koko organisaation toimintamallina, sääntöinä, vuorovaikutuksena ja ilmapiirinä. Oppilaitoksen edellytetään olevan turvallinen ympäristö niin opiskelijalle, kuin työntekijälle sekä antavan toimivan mallin erinomaisen turvallisuuskulttuurin ylläpitämisestä arjen toimintakulttuurina. Ongelmaksi muodostuu, että oppilaitokset joutuvat itse kehittämään turvallisuuskulttuuriaan tilanteessa, jossa turvallisuutta kasvatuksen kontekstissa ilmiönä, osaamiskompetenssina tai opetuksen sisältönä koskevia laajoja tutkimuksia ei ole saatavilla. (Lindfors 2012, 14.)

Suomalainen koulutusjärjestelmä on viime vuosina ollut laajojen muutosten kourissa. Suuret muutokset ovat koskeneet ammatillista toista astetta, kun ammatillinen koulutus on muutettu osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkua on lisätty ja sääntelyä ja päällekkäisyyttä purettu (OKM, 2017). Muutosten ristipaineet heijastuvat koko työyhteisöön ja välittyvät opiskelijoille asti. Turvallisuuteen on viime vuosina panostettu oppilaitoksissa ja painetta tähän ovat lisänneet uudet ja tiukentuneet viranomaismääräykset. Isoja muutoksia on tullut muun muassa oppilaitosten poistumisharjoituksiin, kun pelastuslaitokset joutuivat vuoden 2015 alusta lähtien raportoimaan toimialueidensa oppilaitosten poistumisharjoitukset Sisäasiainministeriölle (Sisäisen turvallisuuden ohjelma STO III, 2013). Osa uudistusta on ollut myös oppilaitosten palotarkastusten uudistettu auditointimalli, jossa tarkastuksen sisältöä on osin laajennettu koskemaan myös turvallisuusjohtamista sekä turvallisuusviestintää- ja osaamista.

Turvallisuuskulttuurin kehittämisen tulee olla mitattaviin tavoiteisiin pohjautuvaa, jolloin turvallisuuskulttuuri on yläkäsite, jota luodaan kehittämällä ja tavoittelemalla erilaisia alatavoitteita. Alatavoitteet ovat lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikavälin tavoitteita. (Cooper 2000, 114.) Hyvän turvallisuuskulttuurin omaavan oppilaitoksen turvallisuustoiminnasta löytyy kolme

osatekijää: (1) turvallisuusasioiden arvostus ja oikeat arvot, (2) riittävät tiedot ja taidot sekä (3) päivittäiset käytännön turvallisuusteot ja turvallisuustietoinen toiminta. Mikäli joku näistä osatekijöistä puuttuu, ei turvallisuuskulttuuri oppilaitoksessa ole sillä tasolla, millä sen tulisi olla. (Waitinen & Ripatti 2009, 4–7; Linjala & Waitinen 2010, 5.)

Oppilaitosturvallisuuden kehittämisen tavoitteena tulisi aina olla oppilaitoksen toimintakyvyn lisääminen. Kehittämisen ensisijaisena tarkoituksena tulisi olla kaikille turvallinen oppilaitos, jossa henkilöstö voi rauhallisin mielin tehdä töitä ja opiskelijat keskittyä opiskeluun, eikä kenenkään tarvitse pelätä esimerkiksi tapaturmia, väkivaltaa tai ympäristöstä johtuvalle sairaudelle altistumista (Paasonen 2012, 29). Oppilaitoksen johdon roolilla on suuri merkitys organisaatiokulttuurin kehittämisessä. Jos oppilaitoksen johto ei ymmärrä tarvetta muutokselle alttiin organisaatiokulttuurin rakentamisessa, juuri mitään ei oikeastaan ole enää tehtävissä (Juuti & Virtanen 2009, 59). Mikäli johto ei sitoudu organisaatiokulttuurin kehittämiseen, ei turvallisuuskulttuuria ole mahdollista kehittää. Hyvä johtamiskulttuuri, hyvät organisaation sisäiset toimintamallit ja henkilöstön yhteishenki tukevat oppilaitoksen toiminta- ja turvallisuuskulttuurin rakentumista.

Suomalaisissa oppilaitoksissa organisaatiokulttuurin ymmärtäminen on olennainen osa oppilaitoksen johtamista ja turvallisuuskulttuurin rakentumista (Waitinen 2016, 16–17). Johdolla on tärkeä tehtävä, että hyvä turvallisuuskulttuuri oppilaitoksessa pääsee kehittymään. Oppilaitosturvallisuus ja turvallisuusjohtaminen sekä turvallisuuteen liittyvien lakisääteisten tehtävien ja vastuiden hoitaminen edellyttää oppilaitoksen johdolta ja henkilökunnalta oikeaa asennetta turvallisuustyöhön ja erityisosaamista.

Jatkossa tutkimuksen fokus on syytä kohdentaa turvattomuutta tuoviin tekijöihin. Toinen tärkeä tutkimuksen aihe olisi selvittää oppilaitosten hyvän turvallisuuskulttuurin mahdollistavat tekijät, eli miten oppilaitoksen turvallisuuskulttuuria voidaan rakentaa. Tällä hetkellä tutkittua tietoa aiheesta ei ole saatavilla.

Tutkimuksen aineisto koostui eläytymismenetelmän avulla kerätyistä vastauksista. Menetelmän avulla saatiin kerättyä aineisto, jossa vastaajan voidaan ajatella eläytymisen kautta heijastaneen omia tuntemuksiaan koskien oppilai-

toksen turvallisuuden nykytilaa. Vastaaja eläytyi tilanteeseen, jossa turvallisuus oppilaitoksessa oli hyvällä tai huonolla tolalla. Näin saatiin kerättyä tietoa siitä, mikä vastaajalle tuo turvallisuuden tunnetta eli mitkä ovat ne tekijät jotka luovat turvallisuutta ja vastaavasti negatiivisen aineiston avulla päästiin analysoimaan tekijöitä, jotka lisää turvattomuutta. Eläytymismenetelmällä kerätyn aineiston ensisijainen tarkoitus ei ole arvioida tarinoiden realistisuutta, vaan nostaa esiin tekijöitä, joilla voidaan analysoida vastaajan subjektiivisia tuntemuksia (ks. Wallin, Helenius, Saaranen-Kauppinen & Eskola 2015, 248).

Eläytymismenetelmän eri variaatioilla etsitään sitä, miten kehyskertomuksessa varioitava seikka vaikuttaa vastauksiin, niiden logiikkaan ja käytettyihin selityksiin. Eläytymismenetelmän taustalla on kokeellisen ajattelun logiikka (Wallin ym. 2015, 248). Tämän tutkimuksen kirjoitettujen tarinoiden peruslogiikka on kuitenkin selkeästi erilainen. Negatiiviset tarinat sisälsivät huumoria, olivat kirjoitustyyliltään rennompia ja ironisesti kirjoitettuja. Positiiviset tarinat olivat vakavampia, asiapitoisempia ja sisälsivät tarkkoja huomioita oppilaitosturvallisuuden osa-alueista. Tältä osin käytetyt kehyskertomukset eivät olleet yhteismitallisia.

Tässä tutkimuksessa vastaajalle annettiin kehyskertomuksen molemmat eri variaatiot samalla paperilla. Vastaaja pohti omaa käsitystään tutkittavasta aiheesta eli oppilaitoksen turvallisuuden nykytilasta jo ennen tarinan kirjoittamista ja päätti, kumman kehyskertomuksen haluaa kirjoittaa, positiivisen vai negatiivisen. Valinnalla tutkimukseen osallistuja osoitti, miten hän tutkittavan asian kokee eli tuleeko tarinasta positiivinen vai negatiivinen. Tutkittaessa vastaajien mielipidettä johonkin tiettyyn asiaan, saadaan vastaajien tekemällä kehyskertomuksen valinnalla jo ensimmäinen tulos siitä, miten vastaajat tutkittavan asian kokevat.

Turvallisuuden tunne opiskelijalla muodostuu monista eri tekijöistä. Turvallisuutta lisäävät rakennusten palotekniset asiat sekä kiinteistö- ja toimitalaturvallisuuteen kuuluvat kulunvalvontalaitteistot lukituksineen ja avainturvallisuuksineen. Oppilaitosturvallisuuteen liittyy osaltaan vahvana turvallisuutta tuovana tekijänä myös henkinen turvallisuus, jonka tilasta kertoo oppilaitoksen ilmapiiri, yhteistyötoiminta sekä yhteisöllisyys. Turvallisuuskulttuuri oppilaitoksessa syntyy siitä, että asiat tehdään lainsäädännön

edellyttämällä tavalla, turvallisuutta johdetaan ja turvallisuuden eteen tehty työ on johdonmukaista ja systemaattista. Opiskelijalle tämä työ näkyy siinä, että hän havaitsee jokapäiväisessä toiminnassaan erilaisia turvallisuuteen liittämiään välineitä ja asioita. Hän kiinnittää huomiota hätäpoistumisteiden valoihin, ensiapukaappeihin, alkusammuttimiin, palovaroittimiin, turvakameroihin tai näkee tontilla ilta-aikaan kierrosta tekevän vartijan.

Lähteet

- Cooper, M.D. 2000. Towards a model of safety culture. *Safety Science* 36 (2), 111–136. <http://www.sciencedirect.com/helios.uta.fi/science/article/pii/S092575350000357?np=y&npKey=51fac85d1457e953f19751cf67a5026e42b2ffbfcc7b6a688b02996e2c3a5c9>. (Luettu 29.3.2017.)
- Eskola, J., Karayilan, S., Kaski, T., Lehtola, T., Mäenpää, T., Nishimura-Sahi, O., Oede, A-M., Rantanen, M., Saarinen, S., Toivikko, P., Valtonen, M. & Wallin, A. 2017. Eläytymismenetelmä 2017: Ohjeita ja kokemuksia menetelmästä kiinnostuneille. Teoksessa J. Eskola, T. Mäenpää & A. Wallin (toim.) *Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 variaatiota*. Tampere: Tampere University Press.
- Glendon, A.I. & Stanton, N.A. 2000. Perspectives on safety culture. *Safety Science* 34 (1–3), 193–214. <http://www.sciencedirect.com/helios.uta.fi/science/article/pii/S092575350000138?np=y&npKey=51fac85d1457e953926eadd6e54195f2409eb4b3154a06b3ad1fa0107c8056d9>. (Luettu 28.2.2017.)
- Guldenmund, F.W. 2000. The Nature of safety culture: a review of theory and research. *Safety Science* 34 (1–3), 215–257. <http://www.sciencedirect.com/helios.uta.fi/science/article/pii/S09257535000014X?np=y&npKey=51fac85d1457e9535216aa47f48d54f61838ddf6f4b9dbcb8bfd1eed7e4e21do>. (Luettu 20.2.2017.)
- Guldenmund, F. 2007. The use of questionnaires in safety culture research – an evaluation. *Safety Science* 45 (6), 723–743. <http://www.sciencedirect.com/helios.uta.fi/science/article/pii/S0925753507000239?np=y&npKey=51fac85d1457e953120641c213ea6defd4bc285c28993254coac637d5e2cc4c3>. (Luettu 20.2.2017.)
- Juuti, P. & Virtanen, P. 2008. *Organisaatiomuutos*. Helsinki: Otava.
- Kerko, P. 2001. *Turvallisuusjohtaminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kyllönen, T. & Rickman, A. 2011. *Henkilöturvallisuus koulussa. Vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>. (Luettu 28.2.2017.)
- Lindfors, E. 2012. Turvallinen oppimisympäristö, oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuskasvatus – käsitteellistä pohdintaa ja kehittämishaasteita. Teoksessa E. Lindfors (toim.) *Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita*. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteen yksikkö.
- Linjala, T. & Waitinen, M. 2010. *Poistumisharjoitusopas*. Helsinki: Suomen Palo- ja pelastusliitto.
- Mertanen, V. 2013. *Turvallinen koulupäivä. Työterveyslaitoksen julkaisuja*. Helsinki: Työterveyslaitos
- Opetushallitus. 2012. *Opetustoimen turvallisuusopas*. http://www.oph.fi/opetustoimen_turvallisuusopas. (Luettu 20.2.2017.)

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Oppilaitosrakennusten turvallisuus. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Ammatillisen koulutuksen reformi. <http://minedu.fi/amisreformi>. (Luettu 29.3.2017.)
- Paasonen, J. (toim.) 2012. Oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen. Helsinki: Tietosanoma.
- Paasonen, J. & Huuromäki, T. 2012. Turvallisuuskulttuurista ja sen tutkimusmenetelmistä. Teoksessa E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteen yksikkö, 63–77.
- Pelastuslaki 379/2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379#L3P15>. (Luettu 23.2.2017.)
- PRONTO. 2016. Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastojärjestelmä. Sisäasiainministeriö. http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_D/D4_2016.pdf. (Luettu 23.2.2017.)
- Reiman, T. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskriittiset organisaatiot. Onnettomuudet, kulttuuri ja johtaminen. Helsinki: Edita.
- Reiman, T., Pietikäinen, E. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskulttuuri. Teoria ja arviointi. VTT Publications 700. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2008/P700.pdf>. (Luettu 24.2.2017.)
- Schein, E. 2009. Yrityskulttuuri selviytymisopas: tietoa ja luuloja kulttuurinmuutoksesta. Espoo: Suomen laatu keskus.
- Sisäasiainministeriö. 2010. Oppilaitosten turvallisuus. Työryhmän raportti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 40/2009. Helsinki: Sisäasiainministeriö
- Sisäisen turvallisuuden ohjelma, STO III, toimeenpano pelastustoimessa. 2013. Pelastusalan keskusjärjestö SPEK. <http://www.spek.fi/loader.aspx?id=4413422f-0283-415d-b601-68a3b2d97ff7>. (Luettu 29.3.2017.)
- Sorensen, J. N. 2002. Safety culture: a survey of the state-of-the-art. Reliability Engineering and System Safety 76 (2), 189–204. <http://www.sciencedirect.com/helios.uta.fi/science/article/pii/S0951832002000054?np=y&npKey=d40ac8d139ca08da19fb53f4e77f103abf01d929fe420b3eb604ba17039ba2f6>. (Luettu 29.3.2017.)
- Tapaninen, R. 2006. Koulurakennuksen vaikutus hyvinvointiin opetustyössä. Teoksessa M. Perkiö-Mäkelä, N. Nevala & V. Laine. Hyvä koulu. Työterveyslaitoksen julkaisuja. Helsinki: Työterveyslaitos, 53–70.
- Teperi, A.-M. 2014. Turvallisuus ihmisten toimintana. Välineitä työpaikan turvallisuuskulttuurin kehittämiseen. Helsinki: Helsingin kaupunki työterveyskeskus.
- Työsuojeluhallinto. 2008. Turvallisuusjohtaminen. Työsuojeluoppaita ja -ohjeita 35. Helsinki: Työsuojeluhallinto.
- Työturvallisuuslaki 738/2002. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738?search\[type\]=pika&search\[pika\]=ty%C3%B6turvallisuuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738?search[type]=pika&search[pika]=ty%C3%B6turvallisuuslaki). (Luettu 24.2.2017.)

- Uusikylä, K. 2006. Koulu oppimisympäristönä. Teoksessa M. Perkiö-Mäkelä, N. Nevala & V. Laine. Hyvä koulu. Työterveyslaitoksen julkaisuja. Helsinki: Työterveyslaitos, 11–28.
- Virta, M., Asanti, R., Juntila, L., Koivusilta, L., Koski, P. & Virta, A. 2012. Mistä syntyy turvallisuuden tunne koulussa? Teoksessa E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen yksikkö, 120–134.
- Waitinen, M. 2011. Turvallinen koulu? helsinkiläisten peruskoulujen turvallisuuskulttuurista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuksia 334. Helsinki: Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos.
- Waitinen, M. 2016. Oppilaitoksen turvallisuusopas 2. Turvallisuuskulttuurin kehittäminen. Helsinki: Suomen Palopäällystöliitto.
- Waitinen, M & Ripatti, E. 2009. Oppilaitoksen turvallisuusopas. Helsinki: Suomen Palopäällystöliitto.
- Waitinen, M., Ripatti, E. & Becker, T. 2011. Työntekijän turvallisuusopas. Helsinki: Suomen Palopäällystöliitto.
- Wallin, A., Helenius, J., Saaranen-Kauppinen, A. & Eskola, J. 2015. Eläytymismenetelmän ensimmäiset kolme vuosikymmentä: menetelmällisestä erikoisuudesta vakiintuneeksi tutkimusmenetelmäksi. *Kasvatus* 46 (3), 247–259.